

ALGUNES REFLEXIONS SOBRE LA DOCTRINA DE LA TRINITAT I L'ANTROPOLOGIA A PARTIR DE L'ENCÍCLICA *LAUDATO SI'*

Pere CARRERAS CABALLÉ

Original rebut: 18/02/2016
Data d'acceptació: 16/03/2016

Adreça: Plaça Església 1
17243 LLAMBILLES
E-mail: perecarcab@gmail.com

Resum

El Papa Francesc, no només en el capítol segon sobre l'«Evangeli de la creació», sinó al llarg de tota l'encíclica *Laudato si'*, fa un recorregut ampli, profund i molt ric sobre la teologia del misteri de Déu, de l'home i de la creació. A partir d'aquí, l'objectiu d'aquestes planes és fer una anàlisi de les afirmacions més profundament teològiques que sobre la visió cristiana de Déu creador i de l'home a imatge de Déu sobresurten en l'escrit del sant Pare; afirmacions que donen el contingut més profund i necessari a les tesis més ecològiques i sociològiques de l'encíclica.

Paraules clau: Trinitat, creació, natura, univers, antropologia, home, imatge de Déu, criatura, bondat, glòria, lloança, bellesa, contemplació.

Abstract

Not only in the chapter on the 'Gospel of Creation' but throughout the entire encyclical Laudato si, Pope Francis covers extensive, deep and rich ground concerning the theology of the mystery of God, humankind and creation. With this as its starting point, the present study seeks to carry out an analysis of the more specifically theological statements on the Christian vision of God the Creator and humans made in the image of God that come out of the writings of the Holy Father. These are statements that convey the most profound and essential content of the more ecological and sociological aspects of the encyclical.

Keywords: *Trinity, creation, nature, universe, anthropology, humans, image of God, creature, goodness, glory, praise, beauty, contemplation.*

1. INTRODUCCIÓ: EL DÉU CREADOR I L'HOME A IMATGE DE DÉU

El dia 24 de maig del 2015 es feia pública l'encíclica *Laudato si'* del papa Francesc, una encíclica que en el subtítol ja comença a indicar-ne l'objectiu: «sobre la cura de la casa de tots». Aquest escrit és, doncs, un document sobre l'ecologia, la destrucció mediambiental i el canvi climàtic.

El Papa parteix del fet evident i prou estudiat de la degradació del planeta i de la culpa que hi té l'home del nostre temps. Ell mateix ho descriu amb paraules manllevades del patriarca Bartomeu de Constantinoble: «Que els éssers humans destrueixin la diversitat biològica, contribueixin al canvi climàtic, contaminin l'aigua, el sòl i l'aire: tot això és pecat».¹

En el capítol quart, el Papa dóna les línies fonamentals del que anomena «ecologia integral»: un paradigma capaç d'articular les relacions fonamentals de la persona amb Déu, amb ella mateixa, amb els altres éssers humans i amb la creació. En acabar aquest capítol parla més explícitament de la qüestió de fons: «Si es planteja amb valentia, diu, la qüestió ecològica, cal arribar a fons, a la pregunta antropològica: per què passem per aquest món, per què hem vingut en aquesta vida? Per què treballem i lluitem?».²

Encara que l'encíclica no està només dirigida als cristians, sinó a «totes les persones de bona voluntat»,³ les respostes a totes aquestes preguntes el Papa les troba en les grans afirmacions de l'antropologia teològica cristiana i, sobretot, en els tractats sobre la trinitat, la cristologia i l'antropologia.

L'objectiu d'aquest escrit és, doncs, analitzar aquest darrer punt: la visió cristiana de Déu creador i de l'home a imatge de Déu dóna el contingut més profund i necessari a les afirmacions ecològiques i sociològiques de l'encíclica. El papa Francesc, no només en el capítol segon sobre l'«Evangeli de la creació», sinó al llarg de tot l'escrit, fa un recorregut ampli, profund i molt ric sobre la teologia del misteri de Déu, de l'home i de la creació.

Aquest petit estudi el dividirem en els tres apartats següents: primer parlarem de la relació de la Trinitat, de Déu U i Tri, amb la creació: tota la creació és obra de Déu. En segon lloc, en l'apartat sobre la creació i l'antropologia, veurem l'home a imatge de Déu i la comunió profunda que hi ha d'haver entre tots els éssers creats. Finalment, no hi podia faltar un apartat sobre bellesa i lloança: la presència trinitària en tot l'univers mou el cor de l'home a la contemplació.

1. FRANCESC, *Laudato si'* (25-V-15) 8: DdE 1059 (2015) 452.

2. *Ibid.* 160, p. 489.

3. *Ibid.*, 62, p. 465.

Naturalment que no podem pretendre analitzar tots els temes teològics de fons que planteja l'encíclica, ja que molts s'han hagut de deixar de banda per la limitació evident que comporta un estudi com aquest. D'altra banda, la majoria de temes només queden simplement apuntats i s'haurien de desenvolupar amb més detall i amplitud. Ho deixem per estudis posteriors.

2. CREACIÓ I TRINITAT: «SENYOR U I TRI, ENSENYEU-NOS A CONTEMPLAR-VOS EN LA BELLESA DE L'UNIVERS»⁴

En aquesta primera part ens centrarem en Déu, U i Tri: la creació és obra de la Trinitat i ha estat creada per Jesucrist i destinada a Ell. La natura i l'home provenen de l'amor i la bondat que Déu ha imprès en aquesta creació.

2.1. «L'únic món ha estat fet pel Pare, per mitjà del Fill en l'Esperit Sant»

La trinitat, aquesta comunitat d'amor infinit, és l'inici de l'univers, és la creadora de la natura i de l'home. La natura respira la bellesa de Déu que ha creat l'home. D'aquí que la creació i sobretot l'home no només ha de respectar la natura, sinó que a través de les coses creades ha de contemplar Déu tri, comunitat d'amor infinit, i ha de lloar-lo i mostrar-li la gratitud.

El Pare és la font última de tot, fonament amorós i comunicatiu de les coses que existeixen. El Fill, que el reflecteix, i a través del qual tot ha estat creat, es va unir a aquesta terra quan es formà en el si de Maria. L'Esperit, llaç infinit d'amor, està íntimament present en el cor de l'univers animant i suscitant nous camins. El món va ser creat per cada una de les persones com un únic principi diví, però cada una d'elles realitza aquesta obra comuna segons la seva propietat personal. Per això quan contemplem amb admiració l'univers en la seva grandesa i bellesa, hem de lloar tota la trinitat.⁵

Aquesta professió de fe trinitària, fonamental per l'encíclica, s'inscriu plenament dintre de la tradició teològica i litúrgica de la fe cristiana. Molt aviat, tenim ja testimonis expressos d'aquesta professió de fe: sant Ireneu professa: «Déu Pare, increat, ingènit, invisible, únic Déu, és el creador de tot i aquest és

4. *Ibíd.* 246, p. 509.

5. *Ibíd.* 238, p. 507.

el primer article de la nostra fe». ⁶ Tertul·lià afirma: «La regla de fe consisteix en què creiem que hi ha un sol Déu, només un, el creador del món, el qual, mitjançant el seu Verb, que va baixar al començament, va crear totes les coses del no-res». I l'anàfora dels dotze apòstols: «És digne que et glorifiquin totes les boques, que totes les veus et confessin, que totes les criatures venerin i celebrin el nom adorable i gloriós de la santíssima Trinitat, Pare, Fill i Esperit Sant, que ha creat el món en la seva gràcia i els seus habitants en la seva clemència». ⁷

Sant Agustí ho resumeix d'aquesta manera: «L'únic món ha estat fet pel Pare, per mitjà del Fill en l'Esperit Sant». ⁸ I el concili segon de Constantinoble: «perquè un és el Déu i Pare, de qui tot procedeix, i un el Senyor Jesucrist, pel qual totes les coses han estat fetes, i un l'Esperit Sant, en qui tot existeix». ⁹

Per als cristians, creure en un sol Déu que és comunió trinitària porta a pensar que tota la realitat conté en el seu si una marca pròpiament trinitària. Sant Bonaventura [...] ensenya que tota criatura porta en ella una estructura pròpiament trinitària, tan real que podria ser espontàniament contemplada si la mirada de l'ésser humà no fos limitada, obscura i fràgil. ¹⁰

D'una manera meravellosa afirma aquesta iniciativa trinitària de la creació en un dels fragments de les pregàries finals de l'encíclica:

Senyor u i tri, comunitat preciosa d'amor infinit,
ensenyeu-nos a contemplar-vos
en la bellesa de l'univers,
on tot ens parla de vós.
Desvetlleu la nostra lloança i la nostra gratitud
per cada ésser que heu creat.
Doneu-nos la gràcia de sentir-nos íntimament units amb tot el que existeix. ¹¹

6. Sant Ireneu, *Adv. Haer.* 1,10,1

7. Cf. Alejandro MARTÍNEZ SIERRA, *Antropología teológica fundamental*, Madrid: BAC 2002, 29-30.

8. Sant Agustí, *Sobre l'evangeli de sant Joan*, 20, 9. Cf. Luis María ARMENDÁRIZ, *Hombre y mundo a la luz del creador*, Madrid: Cristiandad 2001, 121-122.

9. CONC. CONSTANTINOPOLITÀ II, *Anatematismes sobre els Tres Capítols*, núm. 1. *Conciliorum Oecumenicum Decreta*. Friburg: Herder 1962, 90.

10. FRANCESC, *Laudato si'* 239: *DdE* 1059 (2015) 507.

11. *Ibíd.*, 246, p. 509.

2.2. Jesucrist: «Tot ha estat creat per Ell» (Col 1,16)

La creació, el primer dels actes de salvació, no està tancada sobre si mateixa, sinó oberta a l'acció de la trinitat. La finalitat i el destí de la creació té un únic nom: Jesucrist. Quan Déu creava Adam, mirava el futur, el centre de la història, el Verb fet carn, paradigma de la creació de les creacions: Tot home és Adam, tot home és Crist.¹²

En el Nou Testament, ja els sinòptics descriuen que en la mirada i la predicació de Jesús s'hi reflecteix perfectament aquest cristocentrisme. L'encíclica dona aquestes tres idees: en primer lloc, Déu és Pare i Jesús invita a reconèixer la relació paterna que Déu té amb totes les criatures. En segon lloc, Jesús invita a estar atents a la bellesa que hi ha en el món perquè ell mateix està en contacte permanent amb la natura. I, finalment, Jesús viu en plena harmonia amb la creació.¹³

Però és particularment en sant Joan i sant Pau, on s'insisteix en aquesta idea: el món és cristocèntric. El Papa Francesc remarca, en aquest mateix sentit, que «per la comprensió cristiana de la realitat, el destí de tota la creació passa pel misteri de Crist, que és present des de l'origen de totes les coses: “tot ha estat creat per Ell i per a Ell” (Col 1,16)».¹⁴

Per sant Pau, doncs, el món és cristocèntric: ha estat creat per, en i per a Jesucrist. Crist és l'artífex de la creació com ho és de la salvació. Jesucrist preexisteix a l'obra creadora, la seva presència és decisiva en la creació i en ell hem estat predestinats, elegits i cridats (Ef 1,4-10). Jesucrist és el primogènit de la nova creació, és el nou Adam (cf. 1Co 15,21). La creació es consuma en la redempció i salvació. Encara que algunes vegades s'afirma que la creació és obra de Déu, allò que és realment decisiu és que tota la creació té un fi cristològic. En Jesucrist ha arribat la plenitud, la nova creació: «És a dir, els qui viuen en Crist són una creació nova. El que era antic ha passat; ha començat un món nou» (2Co 5,17).¹⁵

Que la creació és per a la salvació es formula clarament en diversos textos creacionistes paulins, en els quals s'afirma que la totalitat d'allò que és real ha estat feta per i per a Crist. Ell està al final de la història com a salvador, perquè està al començament com a creador; la causa eficient i la causal final

12. Sant Agustí, *In Ps 70*, II, 1. Raul BERZOSA, *La creación en clave cristiana*, Estella: Verbo Divino 2001, 107.

13. FRANCESC, *Laudato si'*, 96-98: *DdE* 1059 (2015) 473-474.

14. *Ibíd.* 99, p. 474.

15. Raul BERZOSA, *La creación en clave cristiana*, 73.

coincideixen (1Co 8,5-6; Col 1,15-20; Ef 1,3-14). El món, doncs, té una profunda petjada cristocèntrica.¹⁶

El pròleg de l'evangeli de sant Joan (Jn 1,1-18) mostra l'activitat creadora de Crist com a Paraula divina i, amb l'Encarnació, una persona de la Trinitat s'insereix en el cosmos creat.¹⁷

2.3. *La creació: un projecte d'amor. «L'univers és un llenguatge de l'amor de Déu»¹⁸*

Després d'haver analitzat amb detall les narracions bíbliques del Gènesi i molts altres textos que es refereixen a la teologia de la creació a la Bíblia, l'encíclica enceta tota una sèrie de paràgrafs que són pròpiament els de més contingut teològic i dogmàtic i ho fa amb el títol «El misteri de l'univers»¹⁹. Aquest apartat s'inicia amb una afirmació que és clau per entendre la doctrina cristiana sobre la creació: fa la distinció entre la noció de «natura» i la noció de «creació»: «Dir "creació" és més que dir natura, perquè té a veure amb un projecte de l'amor de Déu en què cada criatura té un valor i un significat. La natura sol entendre's com un sistema que analitza, comprèn i gestiona, però la creació només pot ser entesa com un do que sorgeix de la mà oberta del Pare de tots, com una realitat il·luminada per l'amor que ens convoca a una comunió universal.»²⁰

La història comença amb l'acte creador que, segons la Bíblia, és el començament de tota una història d'amor que Déu anirà continuant al llarg dels temps. És un amor que donarà el ser i la vida al món, de tal manera que aquest món ja no podrà ser analitzat com a fruit de l'atzar o de la necessitat, sinó com a fruit d'una llibertat, la llibertat de Déu.

Enfront, doncs, de panteïsmes i dualismes, i enfront d'una creació entesa com a una necessitat, la revelació i la fe cristiana afirmen la creació com a fruit d'una llibertat; la noció bíblica de la creació substitueix la necessitat per la llibertat. Tota la realitat, tota la història sorgeixen de l'amor.²¹

16. Juan Luis RUÍZ DE LA PEÑA, *Creación, gracia, salvación*. Santander: Sal Terrae 2010, 17.

17. FRANCESC, *Laudato si'*, 99: *DdE* 1059 (2015) 474.

18. *Ibíd.* 84, p. 470.

19. *Ibíd.* 76-83, p. 468-470.

20. *Ibíd.* 76, p. 468.

21. Juan Luis RUÍZ DE LA PEÑA, *Creación, gracia, salvación*, 35.

A l'encíclica trobem diverses referències a aquest punt: enfront d'una doctrina que fa procedir el món del caos o la casualitat, la revelació i la fe cristiana accentuen que el món procedeix d'una decisió: «Hi ha una opció lliure expressada en la paraula creadora. L'univers no va sorgir com a resultat d'una omnipotència arbitrària, d'una demostració de força o d'un desig d'autoafirmació. La creació és de l'ordre de l'amor. L'amor de Déu és el mòbil fonamental de totes les coses creades: És que estimes tot el que existeix i no et repugna res del que has creat, ja que no has fet res sense estimar-ho» (Sv 11,24).²²

Aquest aspecte és el que hi ha en el rerefons del concepte de la creació del no-res: no hi ha res que obligui al creador, Déu no es recolza en res a l'hora de crear, sinó en la seva voluntat sobirana i lliure de comunicar-se.²³

Resumint: Déu és Pare, Déu és persona, Déu és lliure; llavors crea únicament i exclusivament, per amor. Heus aquí la primera cosa que cal tenir en compte quan ens preguntem sobre la interpretació cristiana de la realitat i de la història: realitat i història s'han originat i han sorgit de l'amor.

«Tot l'univers material és un llenguatge de l'amor de Déu, del seu desmesurat afecte envers nosaltres. El sòl, l'aigua, les muntanyes, tot és carícia de Déu.»²⁴ La natura és una contínua deu de meravella i amor.

El món sencer al teu davant és com el pes menut que tot just desnivella la balança, com la gota de rosada que cau a terra a trenc d'alba. Però, justament perquè ho pots tot, tens misericòrdia de tothom i apartes la mirada dels pecats dels homes, perquè puguin penedir-se. És que estimes tot el que existeix i no et repugna res del que has creat, ja que no has fet res sense estimar-ho. Què podria subsistir si tu no ho volguessis? Què es podria mantenir si no ho haguessis cridat a l'existència? Tractes amb gran mirament totes les coses, perquè totes són teves, Senyor que estimes la vida (Sv 11,22-26).²⁵

2.4. *El món és bo: «Tot el que Déu ha creat és bo» (1Tm 4,4)*

La narració sacerdotal de la creació és optimista: «Déu veié que la llum era bona» (Gn 1,4); «... i Déu veié que estava bé» (Gn 1,10.12.18.21.25); «Déu veié

22. FRANCESC, *Laudato si'*, 77; DdE 1059 (2015) 468-469.

23. Juan Luis RUÍZ DE LA PEÑA, *Creación, gracia, salvación*, 35.

24. FRANCESC, *Laudato si'*, 84; DdE 1059 (2015) 470.

25. Segons Ruíz de la Peña allà on es defineix amb més nitidesa el concepte bíblic de creació, més que en els dos primers capítols del Gènesi, és en aquest passatge sapiencial del llibre de la Saviesa. Juan Luis RUÍZ DE LA PEÑA, *Creación, gracia, salvación*, 13.

tot el que havia fet, i estava molt bé» (Gn 1,31). «La Bíblia ensenya que cada ésser humà és creat per amor, fet a imatge i semblança de Déu.»²⁶

Aquesta afirmació de la bondat de la creació recorre tota la Bíblia. La primera carta a Timoteu, enfront dels falsos mestres que prohibeixen el matrimoni i l'ús de determinats aliments, afirma que «tota criatura de Déu és bona» (1Tm 4,4). Ja sant Ireneu recorda que la creació té per objecte el fet que les criatures participin de la bondat divina. I l'encíclica recorda com «Sant Francesc ens proposa de reconèixer la natura com un esplèndid llibre en el qual Déu ens parla i ens reflecteix quelcom de la seva formosor i de la seva bondat: “A través de la grandesa i de la bellesa de les creatures, es coneix per analogia l'autor” (Sv 13,5), i “la seva eterna potència i divinitat es fan visibles per a la intel·ligència a través de les seves obres des de la creació del món” (Rm 1,20).»²⁷

Una de les característiques de la doctrina cristiana sobre la creació és, doncs, el seu optimisme en la comprensió del món; confiança en la realitat que s'oposa a les lectures tràgiques i fatalistes de la creació. Encara que sigui només criatura el món és bo: aquest és el judici de Déu sobre el món. No hi pot haver ni dualisme metafísic ni pessimisme radical.

Seguint l'ensenyament del papa Francesc hauríem d'insistir en dos aspectes importants: en l'empremta profunda que aquesta bondat de Déu imprimeix en l'home i com la natura en participa també plenament.

Quant al primer punt, podríem recórrer a l'explicació de sant Tomàs: Déu estima d'una manera diferent de com estimen els homes. Els homes estimen les persones i les coses perquè són bones. El bé que hi ha en elles atreu la seva voluntat, com l'imant atreu el ferro. Déu, en canvi, estimant les persones i les coses, les fa bones, els comunica la seva bondat. Les crida a l'existència perquè siguin bones.²⁸

Quant al segon punt, el sant Pare afirma: «al mateix temps que podem fer un ús responsable de les coses, som cridats a reconèixer que els altres éssers vius tenen un valor propi davant de Déu i per la seva simple existència, el beneeixen i li donen glòria» i a continuació reproduïx el següent text del *Catecisme de l'Església Catòlica*: «Les diverses criatures, volgudes en llur propi ésser, reflecteixen, cadascuna a la seva manera, un raig de la saviesa i de la

26. FRANCESC, *Laudato si'*, 65: DdE 1059 (2015), 465.

27. *Ibid.* 12, p. 453.

28. Sant Tomàs, *STI*, q.20, a. 2

bondat infinites de Déu. Per això l'home ha de respectar la bonesa pròpia de cada criatura, per evitar un ús desordenat de les coses.»²⁹

3. CREACIÓ I ANTROPOLOGIA: «NO HI HAURÀ UNA NOVA RELACIÓ AMB LA NATURA SENSE UN NOU ÉSSER HUMÀ»³⁰

La segona part l'hem dedicada als aspectes més directament antropològics: una primera part està dedicada a l'home com a imatge de Déu o, com diu el Papa, l'home «que ha estat concebut en el cor de Déu»; continuarem amb l'afirmació de l'encíclica que l'home està estretament unit al món que l'envolta. En tercer lloc, amb el títol «Dominar la terra» analitzarem als aspectes que més directament portaran el Papa a fer una anàlisi crítica a l'ecologia. I acabarem amb una mirada al tema de la consumació final: l'home i la natura caminen cap a la plenitud de Jesucrist.

3.1. *Imatge de Déu: «Vam ser concebuts en el cor de Déu»*³¹

No és pas per casualitat que una encíclica dedicada bàsicament a l'ecologia i als problemes que aquesta planteja avui tingui la seva referència més important en l'home: al centre de la natura hi ha la persona humana. El papa Francesc ho afirma amb tota claredat: «No hi haurà una nova relació amb la natura sense un nou ésser humà. No hi ha una ecologia sense una adequada antropologia. Quan la persona humana és considerada com sols un ésser més entre els altres, que procedeix dels jocs de l'atzar o d'un determinisme físic, es corre el risc que disminueixi en les persones la consciència de la responsabilitat.»³²

Diverses vegades el Papa fa referència al Gènesi: l'home creat a imatge de Déu. El concepte bíblic d'imatge de Déu ens diu que Déu és el tu de l'home, el fons més profund de la realitat humana és aquesta obertura constitutiva a Déu. Quan Déu mira l'home s'hi troba reflectit. Quan Déu crea Adam no crea una naturalesa entre moltes d'altres, sinó que crea un tu. I el continua cridant pel seu nom i fent-ne un «ser responsable», capaç de respondre, un subjecte

29. FRANCESC, *Laudato si'*, 69: DdE 1059 (2015) 467.

30. *Ibíd.* 118, p. 479.

31. *Ibíd.* 65, p. 466.

32. *Ibíd.* 118, p. 479.

de diàleg interpersonal. Crea, doncs, una persona. «Sant Joan Pau II va recordar que l'amor especialíssim que el creador té per cada ésser humà li confeix una dignitat infinita. [...] El creador pot dir a cada un de nosaltres: abans que et formessis en el si de la teva mare, jo et coneixia. Vam ser concebuts en el cor de Déu, i per això cada un de nosaltres és el fruit d'un pensament de Déu. Cada un de nosaltres és volgut, cada un és estimat, cada un és necessari.»³³

Aquest mateix punt ja el remarca el Vaticà II, citant el Salm 8: «La Bíblia ens ensenya que l'home ha estat creat a imatge de Déu, amb capacitat de conèixer i estimar el seu creador, i que ha estat constituït per Déu senyor de tota la creació visible per governar-la i servir-la glorificant Déu: «Què és l'home, perquè te'n recordis? Què és un mortal, perquè el tinguis present? Gairebé n'has fet un déu, l'has coronat de glòria i dignitat, l'has fet rei de les coses creades, tot ho has posat sota els seus peus. (Sl 8,5-7)»³⁴.

Que l'home és criatura de Déu significa, doncs, que és objecte de creació especial, de la que no participen les altres criatures. Ser imatge de Déu no és un títol afegit a la seva condició humana, sinó que és el més autèntic i noble de l'home; l'home és reflex de la glòria i la majestat de Déu. L'home no és Déu però és definit des de Déu, és un «tu» de Déu, en relació i amb diàleg amb ell. L'home, creat a imatge i semblança de Déu, és el punt culminant i el centre de tot el que existeix en la creació. El concili Vaticà II ens parla que «Crist, en la mateixa revelació del misteri del Pare i del seu amor, manifesta plenament l'home al mateix home, i li obre la seva sublim vocació».³⁵ El teòleg H. de Lubac ho afirma amb senzillesa i profunditat: «L'home, cridat per Déu, ha conegut el seu ser en conèixer la seva vocació».³⁶

Però l'home, enmig de la seva grandesa és un ser limitat per la seva condició mortal i la possibilitat d'error i culpa. Com a criatura de Déu, l'home té una especial relació de subordinació i dependència de Déu, ja que està creat a imatge i semblança del seu Creador. Aquesta dependència està especialment accentuada des de l'inici de la creació, ja que Déu el col·loca en el jardí perquè en tingui cura, respectant, però, l'arbre de la vida.

Aquí és on el Papa inscriu la responsabilitat ecològica de l'home: també les altres criatures, salvant les distàncies, reflecteixen i participen d'aquesta imatge, ja que ells són carícia de Déu: «Quan insistim a dir que l'ésser humà és

33. *Ibid.* 65, p. 466.

34. *Gaudium et Spes*, 12. *Ench. Vat*, vol. I: *Documenti del concilio Vaticano II*, 1357.

35. *Ibid.*, 22, p. 1385

36. Henri DE LUBAC, *Sur les chemins de Dieu*, Paris: Du Cerf 1956, 37.

imatge de Déu, això no hauria de portar-nos a oblidar que cada criatura té una funció i que cap no és supèrflua. Tot l'univers material és un llenguatge de l'amor de Déu, del seu desmesurat afecte envers nosaltres. El sol, l'aigua, les muntanyes, tot és carícia de Déu.»³⁷

A partir del testimoni de sant Francesc, el Papa recorda que també la natura és imatge de Déu i no un mer objecte d'ús i de domini: «Una ecologia integral requereix obertura envers categories que transcendeixen el llenguatge de les matemàtiques o de la biologia, i ens connecten amb l'essència del que és humà.[...] La pobresa i l'austeritat de sant Francesc no eren un ascetisme merament exterior, sinó quelcom més radical: una renúncia a convertir la realitat en un mer objecte d'ús i de domini.»³⁸

3.2. *Comunió: «Déu ens ha unit estretament al món que ens envolta»*³⁹

Un dels aspectes en què més s'insisteix a l'encíclica és en el fet que, a partir de la creació hi ha una profunda comunió de tots els éssers entre si i amb Déu. Des de les narracions del Gènesi queda clara la comunió universal: «Aquestes narracions suggereixen que l'existència humana es basa en tres relacions fonamentals estretament connectades: la relació amb Déu, amb el proïsme i amb la terra.»⁴⁰ Relacionar-se amb Déu, relacionar-se amb els altres, dominar el món i respectar-lo, respectar-se a si mateix.

Aquesta afirmació ens mostra la immensa dignitat de cada persona humana, que no solament és alguna cosa, sinó algú. És capaç de conèixer-se, de posseir-se i de donar-se lliurement i d'entrar en comunió amb altres persones.

Ens necessitem per poder reflectir més profundament la bellesa i la bondat de Déu impresa en la creació. En aquest punt, el Papa recorda el pensament de sant Tomàs: «La bondat de Déu no pot ser representada convenientment per una sola criatura, per això ens necessitem els uns als altres.»⁴¹ «Essent creats pel mateix Pare, tots els éssers de l'univers estem units per llaços invisibles i conformem una espècie de família universal, una sublim comunió que ens mou a un respecte sagrat, afectuós i humil.»⁴²

37. FRANCESC, *Laudato si'*, 84: DdE 1059 (2015) 470.

38. *Ibíd.* 11, p. 452-453.

39. *Ibíd.* 89, p. 472.

40. *Ibíd.* 66, p. 466.

41. *Ibíd.* 86, p. 471

42. *Ibíd.* 89, p. 472.

L'home, doncs, no només és un ser social, cridat a la comunió, sinó que a través d'aquestes relacions amb Déu i amb els altres troba el camí de la seva perfecció. «La persona humana més creix, més madura i més se santifica a mesura que entra en relació, quan surt de d'ella mateixa per viure la comunió amb Déu, amb els altres i amb totes les criatures.»⁴³

D'aquí que, a propòsit de les narracions de Caïn i dels temps de Noè, afirma: «La descurança en el compromís de conrear i mantenir una relació adequada amb el veí destrueix la meua relació interior amb mi mateix, amb els altres, amb Déu, amb la terra. Quan aquestes relacions són descurades la mateixa vida està en perill.»⁴⁴

Aquesta interrelació no solament és important en referència a les persones, sinó que també s'han de remarcar i respectar els lligams profunds que l'home té amb la natura. «Tots els éssers humans estem junts com a germans i germanes en un meravellós pelegrinatge, entrellaçats per l'amor que Déu té a cada una de les seves criatures i que ens uneix també, amb tendre afecte, al germà Sol, a la germana Lluna, al germà riu i a la mare Terra.»⁴⁵

Això provoca la convicció que, essent creats pel mateix Pare, tots els éssers de l'univers estem units per llaços invisibles i conformem una espècie de família universal, una sublim comunió que ens mou a un respecte sagrat, afectuós i humil. Vull recordar que Déu ens ha unit tan estretament al món que ens envolta, que la desertificació del sòl és com una malaltia per a cadascú, i podem lamentar l'extinció d'una espècie com si fos una mutilació.⁴⁶

3.3. *Dominar la Terra: «Doneu-nos la gràcia de sentir-nos íntimament units a tot el que existeix»⁴⁷*

3.3.1. La responsabilitat

És en coherència amb aquests principis sobre la creació de l'home i de la natura que el Papa es refereix al manament del Gènesi: «Déu els beneí dient-los: Sigueu fecunds i multipliqueu-vos, ompliu la terra i domineu-la; sotmeteu

43. *Ibíd.* 240, p. 508.

44. *Ibíd.* 70, p. 467.

45. *Ibíd.* 92, p. 472.

46. *Ibíd.* 89, p. 472.

47. *Ibíd.* 246, p. 509.

els peixos del mar, els ocells del cel i totes les bestioles que s'arrossegueu per terra.» (Gn 1,28)

La finalitat, doncs, de l'activitat humana en aquest món és de ser continuadors del projecte que Déu té en crear el món: «Però som cridats a ser els instruments del Pare Déu perquè el nostre planeta sigui allò que ell va somniar en crear-lo i respongui al seu projecte de pau, bellesa i plenitud.»⁴⁸ L'home és el continuador de l'obra creadora de Déu: Déu li confia tota la Terra perquè la domini i la poblí. El treball és així la condició bàsica de la vida de l'home, i aquest treball està en relació i amb continuïtat amb l'activitat creadora de Déu.

D'una manera semblant, el concili Vaticà II insisteix en aquest punt: «L'activitat humana individual i col·lectiva o l'ingent conjunt dels esforços realitzats per l'home al llarg dels segles per obtenir unes millors condicions de vida respon a la voluntat de Déu. L'home, creat a imatge de Déu, va rebre el manament de governar el món amb justícia i santedat sotmetent la Terra i tot el que hi ha, i d'orientar la pròpia persona i tot l'univers cap a Déu, reconeixent-lo com a Creador, de manera que amb aquesta subordinació de totes les coses a l'home el nom de Déu sigui admirable en tot el món.»⁴⁹

El terme final d'aquest manament és transcendent, ja que el fi últim de les criatures no és l'home i tota la creació avança cap a aquest terme comú en què Crist ressuscitat ho abraçarà i il·luminarà tot: «L'ésser humà, dotat d'intel·ligència i amor, i atret a la plenitud de Crist, és cridat a reconduir totes les criatures al seu Creador.»⁵⁰

3.3.2. Els límits: no al domini despòtic

És l'home, creat a imatge de Déu, que amb les seves capacitats dona aquesta orientació última i transcendent a la natura: «Un món fràgil amb un ésser humà a qui Déu confia la seva cura, interpel·la la nostra intel·ligència per a reconèixer com hauríem d'orientar, conrear i limitar el nostre poder.»⁵¹

Per això l'home ha de ser conscient de les seves limitacions en aquesta tasca. L'home és superior a les altres criatures, però no n'és l'amo, ja que tota la creació forma una gran família i l'únic amo és el creador. L'home és el lloc-

48. *Ibíd.* 53, p. 463.

49. *Gaudium et Spes*, 34, *Ench. Vat.* 1425.

50. FRANCESC, *Laudato si'*, 83: *DdE* 1059 (2015) 470.

51. *Ibíd.* 78, p. 469.

tinent de Déu enmig de la creació. «Les criatures d'aquest món no poden considerar-se un bé sense amo: són vostres, Senyor, que estimeu la vida» (Sv 11,26).⁵²

L'única manera correcta d'entendre la idea que l'home és «senyor» de l'univers és a partir de considerar-lo com a administrador responsable⁵³. Això vol dir que «l'home a imatge de Déu, a qui el Gènesi li encomana el destí de la creació, no és de cap manera el senyor arrogant i despòtic, és només gerent, administrador i tutor. L'encàrrec que ha rebut no l'autoritza a saquejar, extenuar i destruir la realitat que se li confia i de la qual n'és solidari, sinó que l'obliga a promoure-la, tutelar-la i conduir-la cap a la plenitud. La gerència encomanada demana saviesa, prudència i fidelitat, i exclou l'egoisme, l'avarícia i la irreflexió.»⁵⁴

El Papa assenyala que la millor manera de descobrir l'amplitud i els límits d'aquesta tasca és a partir de la mateixa fe: «Si el sol fet de ser humans mou les persones a tenir cura de l'ambient del qual formen part, els cristians en particular descobreixen que la seva tasca dins la creació, com també els seus deures amb la natura i el creador, formen part de la seva fe»(64). És en aquesta fe que l'home es troba no davant de la seva pròpia arrogància, sinó davant d'un Pare, creador i amo del món: «La millor manera de posar en el seu lloc l'ésser humà i de posar fi a la seva pretensió de ser un dominador absolut de la Terra, és tornar a proposar la figura d'un Pare creador i únic amo del món.»⁵⁵

3.3.3. La Terra és de tots

És en aquest context que l'encíclica recorda dos preceptes centrals i claus de l'Antic Testament: el Sàbat i l'any de gràcia. El Sàbat, en primer lloc, recorda «el descans de Déu en el setè dia de la creació: un descans que implica el redescobriments i el respecte dels ritmes inscrits en la natura per la mà del Creador». I l'any de gràcia, en segon lloc, exigeix «assegurar l'equilibri i l'equitat en les relacions de l'ésser humà amb els altres i amb la terra on vivia i treballava. Reconeixement que el regal de la Terra pertany a tot el poble.» La raó de fons, la trobem en el llibre del Levític: l'home és foraster i pelegrí en el

52. *Ibíd.* 89, p. 471-472.

53. *Ibíd.* 116, p. 479.

54. Juan Luis RUIZ DE LA PEÑA, *Teología de la creación*, Santander: Sal Terrae 1986, 180.

55. FRANCESC, *Laudato si'*, 75: *DdE* 1059 (2015) 468.

món: «perquè tot el país és meu, i per a mi vosaltres no sou més que uns immigrants i uns forasters (Lv, 25,23).»⁵⁶

D'aquí en deriven tres conseqüències: la Terra, en primer lloc, és de tots els éssers humans, sense excloure ningú ni privilegiar ningú. El ric i el pobre, en segon lloc, tenen igual dignitat perquè tots dos els va fer el Senyor. El medi ambient, en tercer lloc, és un bé col·lectiu, patrimoni de tota la humanitat i responsabilitat de tothom. Qui s'apropia d'alguna cosa és sols per administrar-la en bé de tots.⁵⁷

3.4. *Fi de la creació: Jesucrist i l'Església: «Tot ha estat destinat a Ell» (Col 1,16)*

3.4.1. Creació, encarnació i nova creació

La creació és el preludi de l'encarnació, de la salvació o, millor dit, el misteri de l'encarnació és el que dona la plenitud de sentit a la creació. Per la fe cristiana la creació, en el seu origen i en el seu fi, s'han de comprendre, doncs, des de l'encarnació: Crist és el que revela el sentit profund del món i de la història. Creació i nova aliança, no solament no es contraposen, sinó que estan íntimament relacionades: la creació en ella mateixa camina cap a Crist; la salvació és el terme de la creació.

Ja des de les mateixes narracions del Gènesi hi descobrim la bondat i l'optimisme que estan impresos en la natura i en l'home. La raó de fons és que Crist és el fi de la creació i no només el principi: per això tot és redimible i salvable. La fe cristiana en la creació és optimista perquè inclou l'esperança en la consumació.

Aquest cristocentrisme de la creació ens permet afirmar que la vida humana té, ja des del seu origen, una orientació cap a Crist com a plenitud, tal com recorda el concili Vaticà II: «En realitat el misteri de l'home només s'aclareix bé en el misteri del Verb encarnat. Perquè Adam, el primer home, era la figura d'Aquell que havia de venir, és a dir, Crist, Senyor. Crist, el nou Adam, en la mateixa revelació del misteri del Pare i del seu amor, manifesta plenament l'home al mateix home, i li obre la seva sublim vocació. Per tant, no és gens

56. *Ibíd.* 69 i 71, p. 466-467.

57. *Ibíd.* 93-95, p. 472-473.

estrany que totes aquestes veritats trobin en Crist la seva font i la seva culminació». ⁵⁸

Per això, en tota la història de la salvació, des de la creació fins a la consumació, la natura i l'home tenen una profunda unitat, perquè la primera creació és un preludi de la nova creació: la creació és l'inici de la salvació. I la salvació o nova creació, començada per les meravelles de Déu en el poble de l'Antiga Aliança, s'acompleix plenament en el misteri pasqual de la mort, resurrecció i ascensió gloriosa de Crist. En l'Església els homes de cada generació esdevenen participants d'aquest misteri pasqual de Crist. I l'Església arribarà a la seva perfecció definitiva únicament en la glòria del cel, quan Déu ho renovarà tot i hi haurà un cel nou i una terra nova. La història de la salvació haurà arribat al seu fi. Déu és el Pare de nostre Senyor Jesucrist que ho ha creat tot per mitjà del seu Fill. A la mediació creadora de Crist hi correspon la seva funció recapituladora de l'univers: tot ha estat creat per Ell i destinat a Ell. ⁵⁹

L'encíclica resumeix aquest paper de Crist en la creació, salvació i consumació: «El fi de la marxa de l'univers està en la plenitud de Déu, que ja ha estat assolida per Crist ressuscitat, eix de la maduració universal. Així afegim un argument més per rebutjar tot domini despòtic i irresponsable de l'ésser humà sobre les altres criatures. El fi últim de les altres criatures no som nosaltres. Però totes avancen, juntament amb nosaltres i a través de nosaltres, cap al terme comú, que és Déu, en una plenitud transcendent en què Crist ressuscitat ho abraça i il·lumina tot. Perquè l'ésser humà, dotat d'intel·ligència i amor, i atret per la plenitud de Crist, és cridat a reconduir totes les criatures al seu Creador». ⁶⁰

4. GLÒRIA I LLOANÇA: LA PRESENCIA TRINITÀRIA EN TOT L'UNIVERS MOU EL COR A L'HOME A LA CONTEMPLACIÓ

Al final de l'encíclica el Papa proposa dues pregàries que estan en perfecta consonància i, podríem dir, són conseqüència de tota la seva exposició. S'han de recitar aquestes pregàries des de l'afirmació, present en tot l'escrit, de la profunda comunió que hi ha entre Déu, l'home i la natura, i des de la contemplació que l'home deu al Creador: «Una ecologia integral implica dedicar una

58. *Gaudium et Spes*, 22. *Ench. Vat.* 1385.

59. Cf. LADARIA, *Introducción a la antropología teológica*, Estella: Verbo Divino 2004, 44.

60. FRANCESC, *Laudato si'*, 83: *DdE* 1059 (2015) 470.

mica de temps per a recuperar la serena harmonia amb la creació, per reflexionar a propòsit del nostre estil de vida i els nostres ideals, per a contemplar el Creador, que viu entre nosaltres i en el que ens envolta». ⁶¹

Precisament a partir d'aquest recuperar la serena harmonia amb la creació, ha portat a les grans pregàries cristianes a la lloança de Déu a partir de les coses creades. El gran exemple, pel Papa, el trobem en molts salms que inviten sovint l'ésser humà i també les altres criatures a lloar Déu creador, perquè existim no sols pel poder de Déu, sinó al davant d'Ell i al costat d'Ell. Per això l'adorem. ⁶²

Sant Agustí ho expressa amb aquest text ja clàssic: «I, malgrat tot, us vol lloar aquest home, engruna de la vostra creació. Sou vós qui l'estimuleu a delectar-se en les vostres lloances, perquè ens vau fer per a vós i és inquiet el nostre cor fins que no reposi en vós». ⁶³

El Papa, en aquest sentit, es refereix repetidíssimes vegades a la pregària de sant Francesc amb aquest convenciment: «Quan prenem consciència del reflex de Déu que hi ha en tot el que existeix, el cor experimenta el desig d'adorar el Senyor per totes les seves criatures i juntament amb elles». ⁶⁴

La llarga pregària final de l'encíclica no solament és un bellíssim himne a Déu U i Tri, sinó que recull les grans idees de l'encíclica, sobretot la presència trinitària en tot l'univers i la bellesa i l'amor que respira tota vida. Una pregària dirigida a cada una de les persones de la Trinitat:

Us lloem, Pare, amb totes les vostres criatures,
que van sortir de la vostra mà poderosa.
Són vostres i plenes de la vostra presència
i de la vostra tendresa.
Lloat sigueu.

Fill de Déu, Jesús,
per vós foren creades totes les coses.
Us formàreu en el si maternal de Maria, us féreu part d'aquesta Terra,
i miràreu aquest món amb ulls humans.
Avui sou viu en cada criatura
amb la vostra glòria de ressuscitat.
Lloat sigueu.

61. *Ibíd.*, 225, p. 504.

62. *Ibíd.*, 72, p. 468.

63. Sant Agustí, *Confessions*, I,1

64. FRANCESC, *Laudato si'*, 87: DdE 1059 (2015) 471.

Esperit Sant que amb la vostra llum
orienteu aquest món cap a l'amor del Pare
i acompanyeu el gemec de la creació,
Vós viviu també en els nostres cors
per impulsar-nos al bé. Lloat sigueu.⁶⁵

Una de les idees més importants de la teologia cristiana de la creació, i que el papa Francesc repeteix sovint a l'encíclica, és aquesta profunda petjada de Déu que hi ha impresa en l'home i totes les coses creades. Des del fons de la creació ja hi ha la presència de Déu: «Llavors vaig dir a tots els éssers que envolten les portes dels meus sentits: Parleu-me de Déu, ja que vosaltres no ho sou, digueu-me d'ell alguna cosa. I exclamaren amb una veu poderosa: És ell mateix el qui ens va fer».⁶⁶

65. *Ibid.*, 246. p. 509.

66. Sant Agustí, *Confessions*, 9, Barcelona: Proa 2007.